

सर्वोच्च अदालत, संवैधानिक इजलास
सम्माननीय प्रधान न्यायाधीश श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा.
माननीय न्यायाधीश श्री दीपककुमार कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री केदारप्रसाद चालिसे
माननीय न्यायाधीश श्री मीरा खडका
माननीय न्यायाधीश श्री हरिकृष्ण कार्की
आदेश

०७०-WS-००३४

विषय : उत्प्रेषण, परमादेश समेत।

सर्लाही जिल्ला सुन्दरपुर चहरबा गा.वि.स. वडा नं. ३ घर भै नेपाल संस्कृत
विश्वविद्यालय अन्तर्गत जनक हजारी विद्यापीठमा कार्यरत स्थायी सह-प्राध्यापक
वर्ष ६२ को देवीकान्त लाल
कर्ण.....१

निवेदक

विरुद्ध

नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय, बेलझुण्डी दाङ्ग.....१
विश्वविद्यालय सभा, नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय, बेलझुण्डी दाङ्ग.....१
पुनरावेदन आयोग, नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय, बेलझुण्डी दाङ्ग.....१

विपक्षी

तत्कालीन नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७(१) बमोजिम यस
अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्र अन्तर्गत दायर हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको
संक्षिप्त तथ्य र आदेश यसप्रकार छः

तथ्य खण्ड

१. त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतको रामस्वरूप रामसागर क्याम्पस जनकपुरधाममा
मैथिली विषयक सहायक प्राध्यापक पदमा मिति २०४७।११।१५ देखि मिति

२०५३।८।२ सम्म निरन्तर सेवामा रहेको म निवेदक संस्कृत विश्वविद्यालय अन्तर्गतको जनक हजारी विद्यापीठमा मैथिली विषयक सहायक प्राध्यापक पदमा २०५३।८।३ देखि २०५४।९।२६ सम्म अस्थायी र २०५४।९।२७ देखि उपप्राध्यापक पदमा स्थाई नियुक्ति तथा २०६८।३।४ मा सह प्राध्यापक पदमा पदोन्नति पाई सेवारत रहेको हुँ। सरकारी विश्वविद्यालय रहेको त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतको क्याम्पसको सेवाबाट सरकारी नै रहेको संस्कृत विश्वविद्यालय अन्तर्गतको क्याम्पसको सेवामा प्रवेश गरी कार्यरत रहेको निवेदकले त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतको क्याम्पसमा काम गरेको कुल ५ वर्ष ८ महिना १५ दिनको अटुट सेवा अवधि हाल कार्यरत संस्कृत विश्वविद्यालयको सेवामा जोडी पाउन प्रत्यर्थी विश्वविद्यालय समक्ष निवेदन दिएकोमा स्वतन्त्र रूपमा अर्को कानूनद्वारा स्थापित विश्वविद्यालयमा नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय प्रवेश पूर्वको कार्य अवधि निवृत्तिभरणका लागि जोडिन नसक्ने भनी जानकारी गराइएकोले यो निवेदन लिई उपस्थित भएको छु।

२. नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय ऐन, २०४३ बमोजिम जारी गरिएको शिक्षक तथा कर्मचारी सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) मा अन्य संस्थामा गरेको अस्थायी वा करार वा मासिक ज्यालादारी सेवा अवधिलाई भने सेवामा गणना गरिने छैन भन्ने व्यवस्था रहेको पाइन्छ भने नियम ६५(५) मा तत्कालीन संस्कृत अध्ययन संस्था वा संस्थानहरूमा सेवा गरी जुनसुकै कारणले सेवा निवृत्त भई सुविधा लिइसकेको अवस्थामा निवृत्तिभरण लगायतको सुविधाको प्रयोजनका लागि साविकको सेवा जोडिने छैन भन्ने स्पष्ट व्यवस्था छ। यस नियमद्वारा गरिएको व्यवस्था यथावत रहेको तथा व्यवस्थापिका संसदबाट अन्तरविश्वविद्यालय ऐन जारी नभएको अवस्थामा अन्य निकायको प्रयोजनको लागि जारी भएको ऐन नियमको प्रावधानहरू नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयले ग्रहण गरी निर्णय गर्न पाउने अवस्था पनि रहेन। यद्यपि मैले नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयमा गरेको सेवा अवधिलाई जोडिने कार्य नगरेकोले उक्त व्यवस्था नेपालको अन्तरिम संविधान विपरीत रहेको छ।
३. त्रिभुवन विश्वविद्यालय र नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय समेतका दुवै विश्वविद्यालय ऐनद्वारा संस्थापित तथा सञ्चालित सरकारी विश्वविद्यालय हो। त्रिभुवन विश्वविद्यालय ऐन, २०४९ को दफा ३४ र नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय ऐन,

२०४३ को दफा ३६ ले विश्वविद्यालयलाई ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयनको लागि आवश्यक नियम बनाउने समान अधिकार प्रत्यायोजन गरेको छ। प्रत्यायोजित अधिकारअनुसार त्रिभुवन विश्वविद्यालय ऐनको दफा १० र नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय ऐनको दफा ५ ले नियमहरू पारित गर्ने अधिकार तत् तत् विश्वविद्यालयलाई दिएअनुसार त्रिभुवन विश्वविद्यालयले बनाएको त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षक कर्मचारी सेवा सम्बन्धी नियम, २०५० को परिच्छेद ७ को नियम ५२ ले सरकारी सेवाको अवधिलाई समेत गणना गरी नियम ५४ अनुसार निवृत्तिभरण पाउने हिसाब गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। यद्यपि नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयले बनाएको नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयको शिक्षक तथा कर्मचारी सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) मा अन्य संस्थामा गरेको अस्थायी वा करार समेतको अवधिलाई गणना गरिने छैन भन्ने निषेधात्मक व्यवस्था गरेको हुँदा नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयको शिक्षक तथा कर्मचारी सेवा शर्तसम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) को उक्त प्रावधान समानस्तरको सरकार त्रिभुवन विश्वविद्यालयसँग मेल नखानुको साथै नेपाल सरकारबाट सञ्चालित नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयले आफ्नो नियमावलीमा राखेको उक्त असमान प्रावधान नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १३(१) मा व्यवस्था भएको समानताको हकसँग बाझिएको छ।

४. त्रिभुवन विश्वविद्यालयको उक्त नियमवालीको नियम ५० सरह नै नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयको नियमावलीको नियम ६३ मा उमेरको हद ६३ वर्ष पूरा भएपछि अवकाश दिने प्रावधान गरेको छ। सो अनुरूप म निवेदक उमेरको हदले २०७०।०९।२० गते अवकाश पाउने भएमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय क्याम्पसमा गरेको ५ वर्ष ८ महिना १५ दिन निरन्तर काम गरेको जोड्नुपर्नेमा उक्त सेवा अवधि नजोडिँदा नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय शिक्षक तथा कर्मचारी सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६७ ले निवृत्तिभरण पाउन निर्धारित गरेको सेवा अवधि मेरो हकमा नपुग्ने भई पाउने निवृत्तिभरणबाट वञ्चित हुनु पर्दा नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १५ ले प्रत्याभूत गरेको सम्पत्ति सम्बन्धी मौलिक हकबाट वञ्चित हुनुपर्ने निर्विवाद हुन आएको छ। जबकि उक्त नियम ६५ प्रारम्भ हुनुपूर्व सेवा प्रवेश गरेकोमा म निवेदकको हकमा नियमको उक्त निषेधात्मक

व्यवस्था लागू हुने नभई अन्य विश्वविद्यालयको सेवा जोडिनुपर्ने हो सोलाई शून्य कायम गर्नु हुँदैन।

५. नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयको नियमावली त्रिभुवन विश्वविद्यालयको नियमावली अनुसार नै संशोधन भई लागू हुँदै आएकोले त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा रहेको व्यवस्था सरह नै सेवा जोड्ने प्रावधान राख्नुपर्ने कुरा गठित कार्यदलको सिफारिस प्रतिवेदन समेत रहेको छ। जसलाई प्रत्यर्थी आयोगले त्यसतर्फ कुनै ध्यान नै नपुन्याई एउटा सरकारी सेवामा गरेको सेवा अवधिलाई अर्को सरकारी सेवामा जोड्ने सम्बन्धी सामान्य प्रावधानको विपरीत निर्णय गरेको छ। संस्कृत विश्वविद्यालय ऐन अन्तर्गत संगठित निकाय रहेको नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयमा अन्य सरकारी विश्वविद्यालयको प्रावधान नलाग्ने भन्ने गरेको ठहर अवैध छ।
६. तसर्थ त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतको निरन्तर सेवाबाट नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयको सेवामा प्रवेश गरी अध्यापन गर्दै आएको स्थितिमा नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय शिक्षक तथा कर्मचारी सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) मा “अन्य संस्थामा गरेको अस्थायी वा करार वा मासिक ज्यालादारी सेवा ... सेवा अवधिमा गणना गरिने छैन” भन्ने व्यवस्था नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १३(१) सँग बाझिनुको साथै प्रत्यर्थीहरूको उल्लिखित त्रुटिपूर्ण निर्णय कामकारवाहीले म निवेदकको उक्त उल्लिखित हकको प्रचलनमा कुण्ठा तथा अवरूद्ध गरेकोले कानूनको उक्त भाग र प्रत्यर्थीहरूको निर्णय बदर गरी अन्य सरकारी विश्वविद्यालयमा गरेको सेवालाई जोड्ने गरी नियमावलीमा व्यवस्था मिलाउनु र नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयमा गरेको सेवा अवधि निवेदकको हकमा त्रिभुवन विश्वविद्यालयको सेवा अवधिमा जोड्न प्रत्यर्थीहरूको नाममा परमादेशको आदेश जारी गरी निवृत्तिभरण दिलाई पाउँ भन्ने समेत बेहोराको निवेदनपत्र।
७. यसमा के कसो भएको हो ? निवेदकको मागबमोजिमको आदेश किन जारी हुन नपर्ने हो ? यो आदेश प्राप्त भएको मितिले बाटाको म्यादबाहेक १५ दिनभित्र लिखित जवाफ लिई आफैं वा आफ्नो प्रतिनिधिद्वारा उपस्थित हुनु भनी रिट निवेदनको १ प्रति नक्कल साथै राखी विपक्षीहरूलाई सम्बन्धित जिल्ला अदालतमार्फत सूचना पठाई लिखित जवाफ आएपछि वा अवधि नाघेपछि

नियमबमोजिम पेस गर्नु भन्ने बेहोराको यस अदालतबाट मिति २०७०।०८।०९ मा भएको आदेश।

८. निवेदकले मिति २०५८।८।२५ मा त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतको रामसागर बहुमुखी क्याम्पसमा करार सेवा गरेको अवधि जोडी पाउन नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयको उपकुलपतिज्यूलाई निवेदन दिएकोमा निजको सेवा अवधि जोड्न नमिल्ने भनी मिति २०५८।९।१७ मा नै विपक्षीहरूलाई जानकारी गराई सकिएकोमा विपक्षीले पटकपटक सोही विषयमा विभिन्न निकायमार्फत समेत निवेदन दिएका र पुनः विपक्षीलाई मिति २०६५।९।२१ मा सेवा अवधि जोड्न नमिल्ने बेहोराको जानकारी दिएपश्चात् विपक्षीले नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयको नियममा भएको स्पष्ट व्यवस्था बमोजिम नै निर्णय गरेकोमा कानूनतः अलग अस्तित्व रहेको त्रिभुवन विश्वविद्यालयको हवाला दिएर अनावश्यक झुट्टा लाञ्छना लगाई दायर भएको विपक्षीको रिट निवेदन खारेजभागी छ।
९. त्यसैगरी विपक्षीले मिति २०६९।९।२१ मा हेलो सरकारको नाममा समेत निवेदन दिएको र नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयका कुलपति तथा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीको कार्यालयबाट २०६९ माघ ४ गते प्रचलित कानून अनुसार कारवाही गर्ने भन्ने जानकारी आएको र विपक्षीले अनावश्यक रूपमा नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयलाई दुःख हैरानी दिइरहेका तथा निज २०७०।०९।३० बाट अनिवार्य अवकाश हुने भएकोले सोको जानकारी मिति २०७०।०५।२७ गते नै विपक्षीलाई जानकारी गराई सकिएको र प्रचलित नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय ऐन, २०४३ को दफा २३ र साविक नियम हाल विद्यमान नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय शिक्षक तथा कर्मचारी सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) बमोजिम विपक्षीले त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा गरेको सेवा अवधि जोड्न नमिलेको तथा ऐ. नियम १०९ (५) नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय ऐन, २०४३ को दफा ३४ विपरीत दायर भएको प्रस्तुत निवेदन खारेजभागी हुनुका साथै नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय र नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय पुनरावेदन आयोगको काम कारवाहीले विपक्षी रिट निवेदकको संवैधानिक तथा कानूनी हक अधिकार हनन् भएको छैन। पुनरावेदन आयोगले आफूलाई नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय ऐन नियमले तोकेको जिम्मेवारी पूरा गरी विद्यमान ऐन नियम बमोजिम निर्णय गरेको हुँदा विपक्षीको झुट्टा निवेदन खारेज गरी

पाऊँ भन्ने समेत बेहोराको नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय बेलझुण्डी, विश्वविद्यालय सभा, नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय, पुनरावेदन आयोग, नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय बेलझुण्डी, दाङ समेतको तर्फबाट पेस भएको लिखित जवाफ।

आदेश खण्ड

१०. नियमबमोजिम दैनिक पेसी सूचीमा चढी इजलाससमक्ष पेस हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदकको तर्फबाट उपस्थित विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ताहरू श्री खगेन्द्रप्रसाद अधिकारी र श्री महादेवप्रसाद यादवले राज्यका कुनै विश्वविद्यालयले पूर्व अस्थायी सेवालाई जोड्ने र कसैलाई नजोड्ने भन्न मिल्दैन। त्रिभुवन विश्वविद्यालय ऐन, २०४९ को दफा ३४ अन्तर्गतको प्रत्यायोजित विधायन अन्तर्गत बनेको त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षक कर्मचारी सेवा सम्बन्धी नियम, २०५० को नियम ५२(१) मा पहिलेको सेवा जोडिने व्यवस्था गरेको छ। यो व्यवस्था सम्पूर्ण विश्वविद्यालयमा कार्यरत सबै शिक्षक कर्मचारीको सेवा सर्त सुविधामा लागू हुनुपर्दछ।
११. तर नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) मा अन्य संस्थामा गरेको अस्थायी वा करार वा मासिक ज्यालादारी सेवा र यस नियमको २८ बमोजिमको बेतलबी बिदा बसेको अवधिलाई भने सेवा अवधिमा गणना गरिने छैन भनी उल्लेख गरेको छ। यो व्यवस्था प्रत्यक्ष रूपमा असमान तथा विभेदकारी छ। सरकारी विश्वविद्यालयमा कुनै एक विश्वविद्यालयमा सेवा गरेकोमा मान्यता दिई गणना गर्ने तथा सोही विश्वविद्यालय अन्तर्गत पर्ने अर्को विश्वविद्यालयमा सेवा गरेको अवधिलाई गणना नगर्ने यस्तो विभेदकारी प्रावधानहरू नेपालको अन्तरिम संविधानले प्रत्याभूत गरेको समानता तथा रोजगारी सम्बन्धी मौलिक हक समेत विपरीत छ। त्यसकारण नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) को अन्तिम वाक्यांश "अन्य संस्थामा गरेको अस्थायी वा करार वा मासिक ज्यालादारी... सेवा अवधिलाई भने सेवा अवधिमा गणना गरिने छैन" भन्ने कानूनको अंश बदर घोषित गरी निवेदकले पाउने निवृत्तिभरणबाट वञ्चित गरेको प्रत्यर्थी पुनरावेदन आयोगको मिति २०७०।६।१५ को निर्णय, प्रत्यर्थी विश्वविद्यालयको मिति २०६५।९।२१ को पत्र लगायतका कामकारवाही उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी निवेदकको मागबमोजिम त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा गरेको अस्थायी सेवा अवधिको समेत गणना गरी निवृत्तिभरण

लगायतको सेवा सुविधा दिनु भनी परमादेश समेत जारी गरी पाउँ भन्ने समेत बेहोराको बहस गर्दै सोही अनुरूपको बहसनोट समेत पेस गर्नुभएको छ।

१२. विपक्षी नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय, बेलझुण्डी, दाङको तर्फबाट उपस्थित वरिष्ठ अधिवक्ता श्री अर्जुनप्रसाद कँडेलले त्रिभुवन विश्वविद्यालय र नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय दुवै सरकारी विश्वविद्यालय होइनन्। दुवै विश्वविद्यालय अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित संस्था हुन् र आ-आफ्नो विश्वविद्यालयले उक्त ऐनको उद्देश्यको कार्यान्वयन गर्न आवश्यक नियम बनाउन सक्ने व्यवस्था गरेको हुँदा दुवै विश्वविद्यालय आ-आफ्नो कार्य सञ्चालनमा स्वतन्त्र छन्।
१३. निवेदकले उठान गरेको नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय सेवा सर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) को अन्य संस्थामा गरेको अस्थायी वा करार वा मासिक ज्यालादारी... सेवा अवधिमा गणना गरिने छैन भनी उल्लेख गरिएको अन्तिम वाक्यांश नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १३(१) सँग बाझिएको छैन। त्रिभुवन विश्वविद्यालयको शिक्षक कर्मचारी सेवा सम्बन्धी नियममा सेवा अवधि जोड्ने व्यवस्था उल्लेख छ। उल्लिखित दुवै नियम छुट्टाछुट्टै ऐन अन्तर्गत बनेको हुँदा भिन्न प्रावधानलाई हेरी अर्को असम्बन्धित प्रावधानसँग उक्त व्यवस्था बाझियो भन्ने अवस्था रहँदैन। समानताको हक भनेको समानहरूका बीचमा लागू हुने विषय हो। रिट निवेदक जस्तो अवस्थाका अरू कसैको सेवा नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयले निवृत्तिभरणका लागि जोडेको र निवेदकको मात्र त्यस्तो सेवा नजोडिदिएको भनी निवेदकले उल्लेख गर्न सक्नुभएको छैन। एक विश्वविद्यालयको करार सेवालाई अर्को विश्वविद्यालयले अनुभव बाहेक निवृत्तिभरण प्रयोजनको लागि सेवा जोड्ने व्यवस्था त्रिभुवन विश्वविद्यालय तथा नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय दुवैको नियममा नभएको अवस्था हुँदा निवेदकको समानताको हकहरू प्रतिकूलको कार्य नभएकोले रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत बेहोराको बहस गर्दै तदअनुरूपको बहसनोट समेत पेस गर्नुभएको छ।
१४. प्रस्तुत रिट निवेदनमा दुवै पक्षबाट उपस्थित विद्वान कानून व्यवसायीहरूको बहस तथा पेस भएको बहसनोट एवम् रिट निवेदन तथा लिखित जवाफ सहितको मिसिल संलग्न सम्पूर्ण कागजात अध्ययन गरी निवेदकको मागबमोजिमको आदेश जारी हुनुपर्ने हो वा होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखिन आयो।

१५. निर्णयतर्फ विचार गर्दा मिति २०४७।११।१५ देखि मिति २०५३।८।२ सम्म त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गतकै विश्वविद्यालयमा गरेको सेवालाई नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयमा गरेको सेवा अवधिमा जोडी सेवा अवधि गणना गरी निवृत्तिभरणको व्यवस्था गरी पाउन आफू सेवामा बहाल छँदै मिति २०६५।६।१५ मा प्रत्यर्थी विश्वविद्यालयसमक्ष आवेदन गरेकोमा अन्य निकायमा गरेको सेवा अवधिलाई जोड्न नमिल्ने भनी प्रत्यर्थी विश्वविद्यालय, विश्वविद्यालय सभा र पुनरावेदन आयोगबाट भएको निर्णय तथा सेवा सुविधाबाट वञ्चित गर्ने गरी पछि बनेको नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय शिक्षक तथा कर्मचारी सेवा सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) र ६५(५) को व्यवस्था नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १३(१) द्वारा संरक्षित समानताको हकसँग बाझिएकोले कानूनको उक्त भाग र प्रत्यर्थीको निर्णय बदर गरी निवृत्तिभरण समेतको प्रयोजनका लागि सेवा अवधि जोडिदिनु भन्ने परमादेश समेत जारी गरी पाउँ भन्ने समेत बेहोराको निवेदन रहेको देखिन्छ।
१६. निवेदकले दाबी लिएको नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) मा अन्य संस्थामा गरेको अस्थायी वा करार वा मासिक ज्यालादारी... सेवा अवधिमा गणना गरिने छैन भनी उल्लेख भएको तर त्रिभुवन विश्वविद्यालयको शिक्षक कर्मचारी सेवा सम्बन्धी नियम, २०५० को नियम ५२ ले सेवा अवधि जोड्ने व्यवस्था गरेको भए तापनि उल्लेखित नियम दुवै छुट्टाछुट्टै ऐन अन्तर्गत बनेको हो। एउटा विश्वविद्यालयमा गरेको करार सेवालाई अर्को विश्वविद्यालयबाट प्रदान गरिने निवृत्तिभरण प्रयोजनको लागि जोड्ने व्यवस्था त्रिभुवन विश्वविद्यालय तथा नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय दुवैमा नरहेकोले निवेदकले दाबी लिए जस्तो समानताको हक प्रतिकूल हुने गरी कुनै कार्य नभएकोले उक्त रिट निवेदन खारेज गरिनुपर्ने विपक्षीहरूको लिखित जवाफ रहेको देखिन्छ।
१७. प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदकले चुनौती दिएको नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) को व्यवस्था संविधानद्वारा प्रदत्त समानताको हकसँग बाझिएको छ वा छैन भन्ने नै प्रस्तुत रिट निवेदनको मुख्य विषयवस्तु रहेको देखिन आयो।

१८. यस सम्बन्धमा निवेदकले चुनौती दिएको कानूनी व्यवस्था हेर्दा नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) मा “अवकास, उपदान, निवृत्तिभरण र औषधोपचारको प्रयोजनका निमित्त सेवा अवधिको गणना गर्दा विश्वविद्यालय सेवामा अस्थायी सेवा वा करार सेवामा रही अटुट सेवा गरी स्थायी भएको र स्थायी नियुक्ति भई सेवा गरेको परीक्षणकालको अवधिलाई समेत गणना गरिनेछ। कुनै शिक्षक वा कर्मचारी विश्वविद्यालय सेवाको लागि अयोग्य हुने गरी वर्खास्त भएकोमा पछि कुनै कारणले सो अयोग्यता छुट्न गई वा अयोग्य नहुने गरी हटाइएकोमा फेरी निज शिक्षक वा कर्मचारीको स्थायी नियुक्ति भएमा वा राजिनामा दिई विश्वविद्यालय सेवा छाडेको तर उपदान वा निवृत्तिभरण वा औषधोपचार नपाएको स्थितिमा मात्र फेरि विश्वविद्यालय सेवामा स्थायी नियुक्ति पाएमा वा विश्वविद्यालयको कुनै संगठन वा निकायमा वा पद खारेजीमा परी पछि फेरी निज शिक्षक वा कर्मचारीको सेवा टुट भएको अवधि कटाई अधिको र पछिको समेत सेवा अवधि जोडिनेछ। अन्य संस्थामा गरेको अस्थायी वा करार वा मासिक ज्यालादारी सेवा र यस नियमको २८ बमोजिमको वेतलवी विदा वसेको अवधिलाई भने सेवा अवधिमा गणना गरिने छैन” भन्ने व्यवस्था उल्लेख छ।
१९. त्यसैगरी त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षक कर्मचारी सेवा सम्बन्धी नियम, २०५० को परिच्छेद ७ को नियम ५२(१) मा अघिल्लो सरकारी सेवा अवधिलाई सो नियममा उल्लेख भए बमोजिम तोकिएको अवस्थामा गणना गर्न मिल्ने व्यवस्था भए पनि सोही नियमको उपनियम (२) ले उक्त व्यवस्थालाई सीमित गरी “उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि २०२८ साल अघि विश्वविद्यालय सेवामा कार्यरत शिक्षक तथा कर्मचारीको हकमा र विश्वविद्यालयमा गाभिन आएका शैक्षिक संस्थाहरूबाट स्वतः विश्वविद्यालय सेवामा प्रवेश गरेको गैरसरकारी शैक्षिक संस्थाको शिक्षक तथा कर्मचारीको हकमा सम्बन्धित महाविद्यालय र गैरसरकारी संस्थामा अस्थायी वा स्थायी सेवा सुरु गरेको अवधि देखि नै उपदान वा निवृत्तिभरणको प्रयोजनका लागि मात्र सेवा अवधि गणना गरिनेछ” भन्ने उल्लेख छ। यसरी निवेदकले त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षक कर्मचारी सेवा सम्बन्धी नियम, २०५० मा भएको व्यवस्थालाई इंगित गरी अस्थायी वा स्थायी सेवा सुरु गरेको अवधिदेखि नै उपदान वा निवृत्तिभरणका प्रयोजनका लागि मात्र सेवा अवधि गणना गरिने भन्ने

प्रावधान रहेको तर नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५ मा अन्य संस्थामा गरेको अस्थायी वा करार वा मासिक ज्यालादारी सेवालार्ई सेवा अवधिमा गणना गरिने छैन भन्ने व्यवस्था नै असमान र विभेदपूर्ण रहेको भन्ने निवेदकको कथन रहेको छ।

२०. यहाँ रिट निवेदकले त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत पर्ने क्याम्पसमा मिति २०४७।११।१५ देखि २०५३।८।२ सम्म मैथिली विषयको सहायक प्राध्यापक पदमा करिब ५ वर्ष सेवा गरेको देखिन्छ भने मिति २०५४ सालदेखि २०७० सम्म नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयमा सहायक पदमा जम्मा १७ वर्ष कार्यरत रहेको देखिन्छ। संस्कृत विश्वविद्यालय सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६७ ले निवृत्तिभरण प्राप्त गर्नका लागि २० वर्ष सेवा अवधि तोकेकोमा निवेदकको उक्त त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा काम गरेको ५ वर्ष जोडिएमा मात्र निवृत्तिभरणको सुविधा प्राप्त गर्न सक्ने भन्ने निवेदकको भनाई रहेको पाइयो। यद्यपि सेवा अवधि जोड्ने व्यवस्था त्रिभुवन विश्वविद्यालय र नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय दुवैको आफ्नो फरक व्यवस्था रहेको भन्ने कुरा उक्त नियमहरूको अध्ययनबाट स्पष्ट हुन्छ। संस्कृत विश्वविद्यालय छुट्टै विश्वविद्यालय भएकोले त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा गरेको सेवा अवधि जोड्न मिल्ने देखिएन भनी नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय पुनरावेदन आयोगको जिकिर रहेको पाइयो। मूलतः रिट निवेदक कार्यरत रहेको विश्वविद्यालय नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय ऐन, २०४३ बमोजिम गठन भएको हो। सो ऐन बमोजिम जारी भएको नियमावलीले स्पष्ट रूपमा अन्यत्र काम गरेको सेवा अवधि जोडिन नसक्ने र यो प्रावधान निवृत्तिभरण प्रयोजनतर्फ पनि आकर्षित हुने गरी स्पष्ट बन्देज लगाएको देखिन्छ। यसरी छुट्टै ऐनद्वारा स्थापित संस्थाले नियमावलीको माध्यमबाट त्यस्तो संस्थाका शिक्षक कर्मचारी पहिले कुनै संस्थामा काम गरेको अवधि नजोडिने भन्ने व्यवस्था गरिएको कार्य आफैंमा संविधान विपरीत हुन सक्दैन। के कति कारणले संविधानसँग बाझिएको भनी निवेदकले देखाउन नसकी केवल अन्य विश्वविद्यालयमा भए सरहको व्यवस्था नभएको आधारमा असमान भयो भनेकोसम्म अवस्था छ।

२१. वस्तुतः त्रिभुवन विश्वविद्यालय र संस्कृत विश्वविद्यालय दुवै विश्वविद्यालय अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित संस्था हुन्। दुवै विश्वविद्यालय एउटै नभई

फरक फरक हुन्। दुवै विश्वविद्यालयको सेवा अवधि जोडिने सम्बन्धी छुट्टै नियमद्वारा व्यवस्था गरिएको छ। निवेदकले जिकिर लिए जस्तो त्रिभुवन विश्वविद्यालयमा सेवा अवधि गणना गर्ने भन्ने व्यवस्था त्रिभुवन विश्वविद्यालय अन्तर्गत विद्यालयमा सेवा गर्ने प्राध्यापकहरूको लागि हो। सो व्यवस्था सोही सम्बन्धित विश्वविद्यालयमा आकर्षित हुन्छ। नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयमा सेवा गर्ने प्राध्यापक तथा कर्मचारीहरूले पनि अन्य विश्वविद्यालय सरहकै सुविधा प्राप्त नभएकै अवस्थामा त्यस्तो नियम एकआपसमा बाझिएको भन्ने अर्थमा तुलना गर्न मिल्दैन।

२२. मूलतः निवेदकले उल्लिखित व्यवस्था समानताको सिद्धान्तसँग बाझियो भनी जिकिर लिएकोमा उक्त व्यवस्थाहरू समानताको हकसँग के कसरी बाझियो भन्ने स्पष्ट रूपमा देखाउन सक्नुभएको छैन। संविधानद्वारा प्रदत्त मौलिक हकसँग कुनै कानूनी व्यवस्था बाझिएको भनी दाबी लिने पक्षले के कसरी त्यस्तो व्यवस्था बाझिएको भनी वस्तुगत रूपमा पुष्टि गर्न सक्नुपर्दछ। नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १३(१) मा सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुनेछन्। कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट वञ्चित गरिने छैन भन्ने संवैधानिक प्रावधान रहेको छ। रिट निवेदकले उल्लेख गरेको समानताको उद्देश्य समानहरूबीचमा समानता हो। नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालयमा सेवा गरेको कर्मचारीहरूबीच नै कुनै एक कर्मचारीको सेवा अवधि जोड्ने तथा अर्को कर्मचारीको नजोड्ने भनी विभेद गरेकोमा समानताको हक विपरीतको कार्य भएको भन्ने अवस्था रहन सक्दछ। तर यहाँ रिट निवेदकले छुट्टै विश्वविद्यालयमा कार्य गरेकोमा सेवा अवधि नजोडेको कारणबाट त्रिभुवन विश्वविद्यालय कर्मचारी सेवा सम्बन्धी नियम, २०५० को नियम ५२ ले सेवा अवधि जोड्ने प्रावधान र नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) मा सेवा अवधि नजोड्ने व्यवस्था एक आपसमा बाझियो तथा समानताको सिद्धान्त विपरीत भयो भन्न सकिने अवस्था देखिएन।
२३. अतः निवेदकले जिकिर लिएको नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय सेवा शर्त सम्बन्धी नियम, २०६७ को नियम ६५(१) को व्यवस्थाबाट रिट निवेदकको संविधान र कानून प्रदत्त हक अधिकारमा आघात परेको अवस्था नदेखिएको तथा उक्त व्यवस्था नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १३(१) सँग बाझिएको समेत

नदेखिएकोले निवेदन दाबी मनासिव देखिएन। प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। रिट निवेदनको दायरी लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुझाई दिनु।

प्रधान न्यायाधीश

उक्त रायमा हामी सहमत छौं।

न्यायाधीश

न्यायाधीश

न्यायाधीश

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत: पुजा खत्री

कम्प्युटर: विशाल खड्गी

इति सम्बत् २०७६ श्रावण २२ गते रोज ४ शुभम् -----